

Bälinge 6:16 – Toresgården

- en kulturhistorisk utvärdering

Utförd av Annika Kaas

Bebyggelseantikvarie
Samhällsbyggnad Alingsås kommun

mars 2020

Historik

Från början av 1700-talet var Toresgården ett kronoboställe, det vill säga att gården beboddes av en officer eller underofficer och gården var själva lönen. Gården övergick runt 1840 till att bli ett kronoarrende och brukades av en bonde som årligen betalade arrende till kronan för gården. Vid laga skiftet 1846 arrenderades den av en rådman i Alingsås.

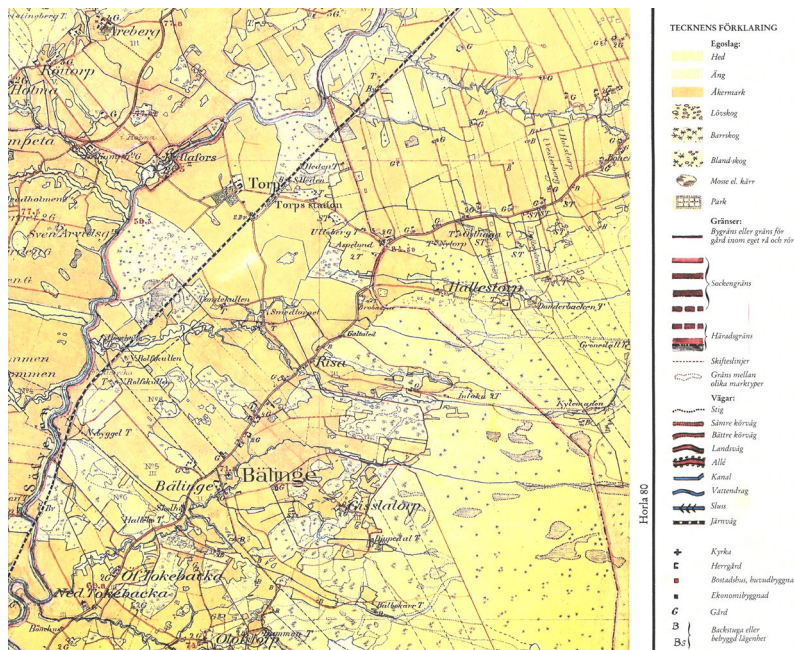
På 1750-talet var stora områden runt Toresgården, som bestod av ganska hård lera, inte uppodlad. Antagligen beror det på att det inte fanns rätt redskap att bruka marken med. På 1750-talet hade gårdarna många små skiften för att fördelningen utifrån markens beskaffenhet skulle vara rättvist uppdelad, men detta system var svårbearbetat och därför utfördes 1799 ett laga storskifte och Toresgården gick från 39 stycken skiften till 3 stycken. Inga byggnader flyttades vid den här tiden utan byns gårdar låg fortfarande samlade runt kyrkan.

Vid laga skiftets genomförande 1846 skedde stora förändringar då hela byns struktur splittrades. Boningshus och ekonomibyggnader revs och de bygganden som ansågs vara av värde flyttades till sin nya plats. För att gårdarna skulle få ett sammanhängande område att bruka så skedde ett utbyte av ägor sinsemellan. Flertalet av gårdarna kom nu att ligga längs landsvägen. Det finns detaljerade beskrivningar av alla byggnader som fanns samlade i byn 1840. Samtliga boningshus ansågs vara i så gott skick att de flyttades till sina nya platser och det fanns en byggnad till varje ändamål på gårdarna. Enligt beskrivningarna skall boningshusen varit relativt stora, men i samband med flytten har de ibland ändrats och däribland Toresgården som minskades i storlek till 5 rum och kök.

Vid laga skiftet 1846 var betydligt större områden uppodlade. Bälinge socken hade mer uppodlad mark än omkringliggande socknar vid 1800-talets mitt. Nu infördes nya brukningsmetoder, bättre redskap samt nya växtslag. Gödsling och olika jordförbättringar höjde markens odlingsbarhet och nu kunde man utnyttja ängsmark som tidigare inte varit i bruk. Arrendatorn som övertog 1873 odlade upp stora delar av gårdens mark norr om Koberget samt den mesta delen av hagmarken mot gränsen till Torps egendom.

På 1950-talet var all mark, som ansågs lönsam att odla, tagen i bruk. Toresgården var den enda som inte var friköpt 1950 utan ägdes då av Domänverket. De hade även sålt tre torpställen som tillhört Toresgården.

Gården ägs idag av Alingsås kommun.

Konceptblad till ekonomisk karta framställd av Rikets allmänna kartverk över Bälinge, Fältmätning 1890-97

Utdrag ur Kulturmiljöprogram för Alingsås kommun (antaget av Kommunfullmäktige 2018-04-25 § 88)

Bälinge kyrkomiljö, Bälinge Nordgata och Risa (27)

Beskrivning av kulturmiljön

Fornlämningsmiljön består av hällkistor, högar, stensättningar, domarringar, fyndplats och plats med tradition.

Miljön omfattar ett öppet odlingslandskap i Sävåns dalgång med väl sammanhållna gårdsbildningar utmed E20 samt Bälinge kyrka med omgivning. Dalgången övergår i ett småbrutet landskap i nordost som är skogrikt och där har mindre gårdar och torp legat.

Kulturhistorisk motivering

Det finns flertalet gravar från framförallt äldre järnålder och området visar tydligt valet av placeringen av gravar under förhistorien, belägna på moränåsar i det öppna odlingslandskapet. Miljön har ett pedagogiskt värde.

Sockencentrum med Bälinge kyrka som är från 1200-talet. Kring kyrkan i Bälinge fanns sjutton gårdar under äldre tid och det var den enda bybildningen i Bälinge socken före skiftena. Gårdarna har en välbevarad karaktär från tiden efter laga skiftet och de ligger koncentrerat i dalgången utmed den ålderdomliga vägsträckningen som är dagens E20. Här finns även mindre gårdar och torp längs kanten av skogen.

Bälinge 6:16 - Toresgården

Det gjordes en inventering mellan åren 2009-2011 av Alingsås kommuns samtliga kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Inventeringen utfördes av Västarvet i samarbete med Alingsås kommun, där även avstämning gjordes med Länsstyrelsen.

I samband med detta bedömdes samtliga byggnader på fastigheten ha ett högt kulturhistoriskt värde B och skall i en framtida detaljplan få skyddsbestämmelsen q.

Listan som omfattar kommunens kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna ligger som en bilaga till *Kulturmiljöprogram för Alingsås kommun*, vilket antogs av Kommunfullmäktige 2018-04-25 § 88.

Boningshuset

Boningshuset uppfördes 1918 och motsvaras närmast av gruppen salsbyggnader till sin uppbyggnad. Det är välbevarat och har många ursprungliga detaljer kvar, såsom locklistpanel, sidohängda korspostfönster av trä och glasveranda med spröjsade fönster samt pardörr. Den delen som är förändrad är entrepartiet på gaveln där fönster och ytterdörr är av modernare variant.

Både glasveranda, entreparti och taklättor är täckta med en sentida röd plåt. En av skorstenarna är renoverad under senare tid och täckt med röd plåt. Taket är klätt med tvåkupigt lertegel.

Magasinet

Det uppfördes sannolikt på 1910-talet och var välbevarat med ursprungliga detaljer. Det revs 2017? och idag syns inga spår på platsen. Det var en viktig del för helhetsupplevelsen som en av de kvarvarande ekonomibyggnaderna på platsen.

Här syns magasinet i fonden i vägskälet.

Lillstugan

Lillstugan har den äldre fasaden bevarad in mot boningshuset med ursprungliga fönster och en äldre bräddörr med överljusfönster.

Långsidan bakåt har murade lecablock samt en tillbyggnad som innehåller en värmepanna. Upptill, under takfoten, är den timrade väggen synlig. Gaveln mot vägen är även renoverad under senare tid med ny panel och lecablock nertill. Sannolikt har byggnaden påverkats negativt av det täta materialet som tillkommit.

Takfallet in mot gården är täckt med enkupigt lertegel och det motsatta takfallet är täckt med röd korrugerad plåt.

Ladan

Den äldre ladan från 1800-talet revs och en ny byggdes 1936. Den är fortfarande välbevarad inåt gårdsplanen med äldre träfasad, ursprungliga fönster samt enkupigt taktegel. Långsidan mot vägen samt gaveln har blivit täckta med röd korrugerad plåt på senare tid.

Ladan har blivit tillbyggd i vinkel. Den delen är murad nertill och har träfasad upptill samt sentida fönster och moderna garageportar av metall. Mittpå taket finns en öppning med träluckor för att lasta in varor. Taket är täckt med korrugerad plåt.

Idag används den delen för verksamheter.

Kulturhistorisk värdering

Toresgården är en av de kvarvarande äldre gårdarna i Bälinge och är en viktig bidragande del till den historiska kopplingen i landskapet.

Eftersom den skogklädda kullen intill har ett flertal viktiga fornlämningar och skall sparas i den kommande detaljplanen, så utgör Toresgården en viktig kulturhistorisk del i samma miljö, där samtliga byggnader ligger kvar i sitt sammanhang.

Historiskt sett har det varit vanligt att man- och fägårdsbyggnader legat åtskilda av en väg, vilket de gör än idag. Vilken funktion som boningshuset får framöver är inte avgörande för dess bevarande utan det viktigaste är att det inte står oanvänt och får fuktproblem m.m. Det är inte heller avhängigt för bevarandet att byggnaderna tillhör samma fastighet, utan det är gårdsbilden med samtliga byggnaders placering som är det viktiga.

Gården bör även få behålla mark runtom för att kunna bibehålla den kulturhistoriska helheten samt upplevelsevärdet med siktlinjer från vägen.

Samtliga byggnader bör få skyddsbestämmelser i kommande detaljplan. De sentida moderna tilläggen med plåt bör tas bort och ersättas med tidstypiska material och utseende för att förhöja det kulturhistoriska och estetiska värdet för helheten.